

zeven verhalen over architectuur

Toen ik Dave vorige week sprak om deze avond voor te bereiden zei hij me, enigszins verwonderd en misschien een beetje teleurgesteld, dat hij in de boekwinkel geen monografie over DAAD had kunnen vinden. Of die niet bestond? Niet echt bevorderlijk voor het zelfvertrouwen en de zenuwen van een architect uit de provincie die in Amsterdam wordt uitgenodigd een lezing te geven. Zou het soms een vergissing zijn?

schema

Mijn voorbereiding van de avond heeft een complex netwerk van verhaallijnen, projecten, betrokken mensen, teksten en onderzoeken opgeleverd. Ik hoop er beeld mee te schetsen van hoe ik werk, hoe DAAD werkt en wat ons bezighoudt in de architectuur. En als dat niet helemaal lukt, moet ik er misschien nog wat aan bijslijpen, maar dan heb ik wel een prima hoofdstukindeling voor dat boek.

De lezing maakt onderdeel uit van een serie die is aangekondigd als *"een reeks verhalen over de stand van zaken in de architectuur op dit moment. De architecten wordt gevraagd zich diepgaand te profileren. Waar sta je voor in deze tijd? Wat is de architectonische opgave op het ogenblik?"*

Nu is er natuurlijk niet één opgave, maar een hele serie. Wij bewerken er een paar op onze manier en anderen doen dat op hun manier. Wellicht is een goed vertrekpunt de vraag welke rol de architect vandaag in ontwerp- en bouwprocessen speelt.

Vanaf begin dit jaar maak ik, onder voorzitterschap van Jeroen van Schoten, deel uit van het bestuur van de BNA. Daar staat het onderwerp *"de architect als regisseur"* hoog op de agenda. Veel architecten zien hun rol in belang afnemen en bellen de BNA om daar iets aan te doen. Het gaat daarbij overigens niet zozeer om de grote bureau's die veel kennis in huis hebben en vaak in projecten betrokken zijn die zo complex en omvangrijk zijn dat de architectuur een bijzaak wordt en alle partijen blij zijn dat iemand de boel bijeen houdt. Het gaat vaak ook niet om kleine bureau's die hun, vaak niet professionele, opdrachtgevers uitstekend persoonlijk op allerlei fronten van dienst kunnen zijn. Het gaat vooral om de grote groep middelgrote bureau's die gaag willen beweren van alle markten thuis te zijn, maar feitelijk lang niet toegerust zijn om zelf hun projecten technisch uit te werken, te calculeren en met de aannemer te onderhandelen, bestekken te schrijven, het bouwbesluit en alle andere regelgeving bij te houden, directie te voeren, met nieuwe contractvormen om te gaan, etc. Er melden zich spe-

cialisten die op deze punten het werk stukje bij beetje overnemen. En dat leidt tot gemopper van architecten die zich gedegradeerd voelen tot gevelartiest. Wonderlijk genoeg zijn het vaak dezelfde bureau's die, doordat zij elkaar, met name op beeldniveau beconcurreren met steeds spectaculairdere iconen, het idee van de gevelartiesten nog het meest bevestigen.

Laag Keppel

In omvang zijn wij ook zo'n bureau. Met ongeveer 25 medewerkers zouden we in de Randstad niet erg opvallen, maar in Drenthe is het een relatief groot bureau (van de 55 BNA leden zijn er 45 eenmansbureau's). Er lijkt echter in de ontspannen markt van Noord Nederland een prettige verhouding tussen de hoeveelheid werk en het aantal architectenbureau's te bestaan. Voor een aantal architecten betekent dit dat zij zich meer in de plek, het landschap, de context en de geschiedenis kunnen verdiepen, dan met de productie van spectaculaire beelden bezig hoeven zijn om zich te onderscheiden van hun collega's.

Grassi

Ons antwoord op de vraag wat de rol van de archtitect is is tweeledig.

Hoogland

Ten eerste proberen we vaklieden te zijn, dat wil zeggen vakmanschap te beoefenen. Vanuit dat vakmanschap zoeken we oplossingen voor de ambitieuze vragen die onze opdrachtgevers ons stellen. We proberen uiterst precieze antwoorden te vinden; voor die persoon, op die plek, met die geschiedenis, op dit moment. Dit levert soms een soort ingetogen architectuur op waarvoor we misschien de vergruisde term 'kritisch regionalisme' weer eens kunnen hergebruiken.

Hoogezand

Wil je beweren een contextuele architectuur te maken, dan is de actieradius een kilometer of 150 rondom Beilen. We kennen dan ongeveer het gebied, de gewoontes, de patronen, de geschiedenis en het landschap. De schaal van de projecten is ook niet heel groot, de ontwerpers blijven lang bij de processen betrokken. Binnen het bureau blijft een teken-, bestek en calculatieafdeling op volle sterkte door naast de DAAD-projecten ook projecten voor derden uit te werken. Begonnen met de bibliotheek van Grassi tot de eerste CIBOGA-schotsen van S333.

Alescon bouw

cascoflat

Ten tweede proberen we niet altijd de regisseur te willen zijn. Da's wel zo makkelijk. We hopen te worden ingezet op die momenten dat onze bijdrage in een proces nuttig is en zijn bijvoorbeeld weg als de middelen ontbreken en een neef op zijn keukentafel ook aardig tekent, of een opdrachtgever zelf dingen bedenkt. Een dergelijke, meer ontspannen houding zorgt ervoor dat wij soms aangenaam of minder aangenaam verrast worden met het resultaat. Maar het leidt ook tot deelname aan projecten waarin een architectonische ma-

manifestaties

cahiers

nier van kijken gewenst is zonder dat dit persé tot een te bouwen architectonisch object hoeft te leiden. Hiermee breiden we ons vakgebied uit.

personen

Zo denken we momenteel bijvoorbeeld mee, in een heel vroeg stadium van de planontwikkeling, over de uitbreiding van 3.000 woningen in Hoogezand Zuid, waar ontwerpstrategieën en spelregels moeten worden bedacht om grondspeculatie tegen te gaan en een plan te ontwikkelen dat op elk moment in de tijd af is. We geven mede vorm aan de *bedrijfsontwikkeling* van een sociale werkplaats in Drenthe, doen *onderzoek* naar de vraag hoe het komt dat ouderen niet veel langer in hun dorp blijven wonen, of hoe je *particulier opdrachtgeverschap in groepsverband* kunt organiseren en we *publiceren* over ontwikkelingen in en om recreatieparken. We doen dat omdat we vinden dat we een brede leest hebben en omdat we ontdekken dat integraal denken zeldzaam wordt en vaak gewenst is.

Sommige onderzoeken vinden in opdracht plaats, veel doen we ook samen met de *Academie van Bouwkunst* en de *gemeente Groningen* of op eigen initiatief. Omdat we ons ergens aan storen, een thema interessant vinden of behoefte hebben ons verder in de materie te verdiepen.

We hebben gekozen voor een vorm om dit soort onderzoek in publiceren: een *DAAD-cahier*. Er zijn er nu zes verschenen en momenteel zijn er drie in voorbereiding. Ze verschijnen onregelmatig, worden in kleine oplage gedrukt en verstuurd naar mensen van wie we vermoeden dat ze erin zullen lezen. De cahiers vormen een soort geheugen van het bureau. Intern werkt dat prettig als er mensen vertrekken en bijkomen. Bovendien is elk cahier weer de opmaat geweest voor een vervolgonderzoek of nieuwe projecten. U zult er een aantal voorbij zien komen.

Verder zijn er enkele personen die we gedurende de afgelopen tien jaar hebben ontmoet en die van een bijzondere betekenis voor DAAD zijn geweest. Mensen die ons op een bepaald spoor hebben gezet en in verschillende rollen steeds ons pad blijven kruisen. Als ik zou moeten bedenken wat zij gemeen hebben is het misschien dat zij, hoewel stuk voor stuk vaklieden binnen hun eigen discipline, allen de bereidheid hebben anderen over hun schouder mee te laten kijken, soms het roer zelfs uit handen te geven, omdat ze weten dat het eindresultaat er beter van wordt.

Hierover wil ik het graag met u hebben vanavond. Ik zal inleiden aan de hand van een zevental verhalen van ongeveer een kwartier door de projecten en studies heen. Hopelijk is er nog tijd voor discussie nadien.

1

Het verhaal van DAAD

A-kerk feest

Maakt u zich geen zorgen, ik ga niet de hele geschiedenis bij langs, maar voor een goed begrip van wat wij nu doen is het handig iets te weten over hoe dat zo gegroeid is. Het bureau dat wij in 1997 van Cor Kalfsbeek overnamen was een voornamelijk op productie gericht bureau. De opdrachten werden groter en talrijker, tijd voor reflectie ontbrak. De stichters van DAAD waren 2 oud-medewerkers uit het bureau van Cor, de bureaumanager Chris en de financiële man Henk en twee jonge architecten Eric en ik. Deze structuur had alles in zich om *Architektenburo Cor Kalfsbeek*, maar dan zonder Cor Kalfsbeek, te worden. In nauw overleg met grafisch vormgevers Loek Kemming en Noudi Spönhoff (we komen hem later nog vaker tegen) besloten we de naam onmiddellijk te veranderen en te kijken of we het bureau enkele koerswijzigingen kon ondergaan in de richting van de kwaliteiten en ambities van de nieuwe architecten. Ondanks de conservatieve kracht van een Drents bureau dat al jaren gewend was "het op een bepaalde manier te doen", lukte het stukje bij beetje steeds dichterbij onszelf te komen. Werk aan te trekken dat niet op ervaring en routine, maar op onderzoek en vernieuwing koerste. Akties in de sfeer van onderzoek, onderwijs en bouw buiten het reguliere opdrachtenpakket zorgden ervoor dat we in de afgelopen tien jaar zijn veranderd van een op productie gericht bureau naar een bureau waarin onderzoek en ontwerp synchroom lopen en elkaar over en weer versterken.

cahier Chris

cahier

"het Verhaal"

Mocht er ooit al een idee geleefd hebben dat we op weg zouden zijn naar een ideale eindtoestand waarin iedereen doet waarin hij goed is, dan werd dit idee in 2004 ruw verstoord door twee gebeurtenissen. Ten eerste het overlijden van Chris halverwege het jaar.

Vlieland

Ten tweede, minder dramatisch, het vertrek van Eric die in als gevolg van zijn zoektocht naar zijn ideale werkveld concludeerde dat dit niet langer binnen DAAD lag. Hij maakt nu klein, fijn, zeer persoonlijk werk en geeft les. Ondertussen zijn er alweer enkele jaren twee nieuwe ontwerpers bijgekomen. Met de komst van Michel en Victor komen er nieuwe invloeden in het bureau en verschuiven de accenten opnieuw. En zo zal dat wel blijven gaan.

DAAD is een bureau dat niet draait op routine. Er zit weliswaar veel ervaring op de tekenkamer en in het ontwerpteam, maar die wordt telkens ingezet voor een nieuw type opdracht. Dat heeft wellicht te maken met het vermogen innovatief, conceptueel te denken en te ontwerpen en deze

Loek en Noudi

ontwerpen ook te kunnen uitwerken, calculeren en te zorgen dat het gebouwd wordt. Maar het is ook te danken aan genoemde personen die we gaandeweg hebben leren kennen en die hun ambities op bepaalde momenten hebben gekoppeld aan die van ons en ons en elkaar sindsdien ook steeds opnieuw hebben weten te vinden.

Wouter (5x)

Henk (2x)

Ik stel ze aan u voor. Het zijn:

Christophe

Louk Kemming en Noudi Spönhoff: grafisch vormgevers, ooit medeoprichters van de Vormgeversacssociatie, ondertussen zelfstandig in OfD. Zeer nauw betrokken bij bijna alles wat we doen. In 2005 kwam het huis in Laag Keppel af dat we voor hen mochten ontwerpen en wonnen we daarmee de BNA gebouw van het jaar prijs voor de regio Oost.

Willem

Gert

Wouter Hoogland: projectinitiator, vrije denker, schrijver, meester van het werk en opdrachtgever van het torentje in Groningen. BNA prijs 2006 regio Noord.

Henk Hidding: bioboer, stevig voorvechter van duurzame bouw, opdrachtgever van het eerste DAAD gebouw, een info-centrum voor biologische landbouw in Orvelte

Christophe de Jongh beginnend projectontwikkelaar met frisse blik, opdrachtgever van de Lighthouses en de cascoflat.

Willem Meerdink: ooit campingbaas, nu directeur Alescon Groen en Bouwen, opdrachtgever voor div. projecten.

coördinator Academie van Bouwkunst, opdrachtgever aanbouw huis.

ex collega, want hij en ik vormden 3 jaar lang de staf van de Academie.

2

Het verhaal van de tijd

Ecokathedraal

Bij het product dat een ontwerper geacht wordt te leveren is *tijd* meestal een lastige factor. Eerst is er te weinig tijd om een ontwerp te maken. Als het ontwerp af is (of de ontwerptijd op is), is het helder gedefinieerd en kan het voorzien worden van een prijskaartje en een planning. Gedurende de bouwtijd zijn verrassingen

of nieuwe initiatieven zelden aangenaam, omdat zij altijd gemaakte afspraken over kwaliteit en tijd zullen ondermijnen. In een ideale situatie is de controle over het product totaal en de bouwtijd teruggebracht tot nul. Ook als de procesbewaking afdoende is geweest en het ontwerp herkenbaar is gebleven in het opgeleverde product, blijft tijd een lastige factor. Want dan begint de periode waarin de bewoners/gebruikers en het klimaat vrij spel krijgen om het ontwerp 'om zeep' te helpen.

Vanuit dit idee over tijd worden wij opgeleid. De architect is geslaagd in zijn missie als de door hem bedachte creatie aan het eind van de rit nog overeind staat. In de loop van je studie krijg je allerlei handige kunstjes en slimmigheden aangedragen om dit te bewerkstelligen. Van de tijd kun je alleen maar last hebben. Soms wordt bewust ontworpen met de tijd. Als bijvoorbeeld materialen worden toegepast die op fraaie wijze verouderen (vergrijzend hout of ingesleten steen of metaal; het atelier van Joseph Beuys heeft een loden vloer die in de loop der tijd is gaan glimmen op die plekken waar hij het meest overheen slofte). Of zoals Lucien Kroll, de architect die vindt dat zijn projecten beter worden naarmate de tijd verstrijkt en er meer invloedsfactoren van kracht zijn. Toeigening van zijn projecten door de gebruikers is in zijn ogen het grootst denkbare succes.

Hellersdorf

foto's le Roy

ecokathedraal (2x)

Kennedylaan (3x)

Workshop (43x)

contract

Ik werkte vier jaar hier in Brussel bij Lucien Kroll aan plannen waarin de factor tijd een belangrijke rol speelde. Toen ik van Brussel naar Groningen verhuisde stelde Kroll voor dat ik zijn oude vriend en partner in div. projecten le Roy zou bezoeken.

- reeks bezoeken aan le Roy, uitleg ecokathedraal project

- Kennedylaan, eerste project le Roy, ligt al dertig jaar onbeheerd

Kennedylaan boek torentje

- TIJD in het ontwerp jaarthema Academie; workshop met Piet en Alex met dertig studenten om te oefenen in omgang met de tijd

de Wenning

- oprichting stichting TIJD
- doorstart Kennedylaan met 100-jarig contract, bouwmeesterschap RH
- vrijwilligers, buurtbewoners, scholen, ouderen

- Academie jaarboek en boek "Leven en werken in ruimte en tijd" (met Piet)

- In dat boek neem ik ook het project van Wouter op (uitleg Project Wouter)

- en met een kip als huisdier...

- uitleg project Hidding (veroudering materialen, beeld en

gebruik gebouw zijn veranderbaar)

Beide projecten zijn na tien jaar eindelijk bewoond!

3 **Het verhaal van het gebouw**

Transformatie van bestaande complexen.

kantoor DAAD

Wanneer je als ontwerper wordt gevraagd in een bestaand gebouw (of context) in te grijpen zijn er tenminste drie ontwerphoudingen die je kunt aannemen. Jo Coenen heeft er nog een hele serie meer bedacht, maar in essentie gaat het volgens mij om de volgende drie. Ofwel je stelt dat het vroeger goed was en probeert zo precies mogelijk de oorspronkelijke situatie terug te bouwen. Of je stelt dat de geschiedenis vandaag begint en bouwt in een zo groot mogelijk contrast met het bestaande. (Deze twee houdingen gaan vaak goed samen; in feite zijn het beide modernistische opvattingen.) Of je probeert een nieuw geheel met oud en nieuw te maken; het bestaande te transformeren. De keuze voor de meest kenmerkende aspecten of waardevolle onderdelen van het bestaande gebouw is lang niet altijd objectief te maken. Vaak is dat een ontwerpkeuze, het lezen van het verhaal van het gebouw.

cahier #04

Vanaf 1999 werken wij, in opdracht van de RGD, aan opnames van verschillende panden in Veenhuizen en ontwikkelen een methodiek die we PvM, Programma van Mogelijkheden noemen; een omgekeerd proces. Waar bij een nieuwbouwoefening eerst een PvE wordt gemaakt op basis waarvan een gebouwontwerp gemaakt wordt, gaan we bij een PvM uit van de mogelijkheden die het gebouw zelf biedt. Een programma is volgend. Over deze methodiek en een ontwerpopvatting met betrekking tot omgang met de geschiedenis publiceerden we samen met Rik Hergreen, DAAD-cahier #04 "Transformatie".

vaart Veenhuizen

kaart

In Drenthe, tien kilometer ten westen van Assen, ligt Veenhuizen, een bijzonder dorp, in 1820 gesticht door de Maatschappij van Weldadigheid, en sinds 1859 gevangenisdorp.

Eind 19e en begin 20^e eeuw is er op grote schaal uitgebreid, onder vader en zoon Metselaar als Rijksjustitiearchitecten.

Vanaf 1974 trekt justitie zich terug achter de hekken van de drie inrichtingen, terwijl de terreinen uitbreiden.

ijskelder (2x) 120 monumenten wachten op herbestemming

Garensponnerij Sommige panden restaureert de RGD zelf, met wisselende resultaten

werkgesticht In deze periode beginnen domeinen en RGD panden af te stoten

Een particulier koopt een gebouw met de bedoeling er te gaan wonen; een pand dat decennia lang door ME en leger bij oefeningen is gebruikt

Dezelfde overheid die het pand in deze staat heeft gebracht legt nu de lat heel hoog. Het is een rijksmonument en iedereen kijkt mee of het precies gerestaureerd wordt

Een van de conclusies van het onderzoek is dat het voormalige werkgesticht Norgerhaven zeer geschikt lijkt te zijn voor een kantoorfunctie. Niet alleen is de diepte toevallig 12,60m, maar vooral heeft het een doorsnede die betrekkelijk eenvoudig tot een eigentijdse werkomgeving lijkt omgebouwd te kunnen worden.

Wij constateren dat het gebouw is opgebouwd uit elementen met elk een eigen logica, eigen ritmes en posities. Nog enigszins voortbordurend op het oude gestichtstype met een centrale wand door het gebouw waaraan aan de buitenzijde de bewakers en rondom de binnenplaats de verpleegden woonden, heeft ook het werkgesticht een centrale wand. Tussen deze centrale wand en de buitenwand staat een reeks prefab gietijzeren kolommen. De gevel is geperforeerd met openingen in een ijzeren ritme, maar met verschillende hoogtes. De zolderverdieping heeft een structuur in eenvoudige stalen spanten met opnieuw een eigen ritme, waartussen hoge dakkapellen. Het beeld van het gebouw is bijna toevallig ontstaan in de samenkomst van deze elementen. Kolommen staan soms voor het venster, spanten corresponderen niet met kolomstructuur. In zekere zin een vroeg modern gebouw omdat elk onderdeel precies doet wat het doen moet en er geen sprake is van een vooropgezet, representatief of afschrikwekkend beeld.

inhuizing

boekje

- uitleg nieuwe doorsnede
- uitleg nieuwe openingen in gevel
- uitleg insteek Rijksdienst
- RGD (bureau RbM) akkoord met voorstel DAAD, tegenover Rijksdienst

foto bouw nu

- structuur en opbouw in onafhankelijke elementen is typisch voor dit gebouw en vertrekpunt voor het ontwerp

Nadat ook Rijksdienst akkoord was is 25% gebouwd. Het zou een gebouw worden voor de gefuseerde administraties van de drie gevangenissen van Veenhuizen, maar de fusie ging niet

door en de lachende medewerkers die hier in april bezig waren hun dozen in te ruimen, hadden het gebouw in november van datzelfde jaar alweer verlaten.

Dit is de binnenflap van het boekje dat wij geschreven hebben in opdracht van de RGD en dat een aanmoediging had moeten zijn voor potentiële gegadigden voor verbouw van de andere vrijkomende panden. Om te tonen dat het weliswaar fraaie monumenten betreft, maar dat er veel mee mogelijk is en er zonodig ook flink mag worden ingegrepen. Het boekje is een collectorsitem, is wel gedrukt, maar nooit verschenen.

De volgende klant was een Shared Service Centre voor justitie in heel Noord Nederland. Het kantoorconcept werd onmiddellijk omarmd en momenteel wordt de resterende 80% van het plan afgebouwd.

4 Het verhaal van de plek

psychogeogr. Terwijl we bezig waren met Programma van Mogelijkhedenonderzoek in diverse gebouwen viel ons de kracht en de
landschap schoonheid van het landschap in Veenhuizen op.
huizen
luiken
begraafplaats
analyse
cahier #00
doemscenario
4 modellen
verhalen

5 Het verhaal van het bedrijf

Willem - De eerste keer dat een opdrachtgever belt en zegt dat hij een gebouw van je gezien heeft dat hem zo aansprak dat hij jou als architect wil vragen is een feest.
de Wenning - Meerdink ziet de Wenning
sanitair (4x) - DAAD ontwerpt de Papaver

- hutten (3x)** - Papaver gaat falliet
- Alescon** - Meerdink wordt directeur Groen en Bouw Alescon
- schaftkeet**
- kleine aannemers, specifiek werk, sanering div. bedrijven
  - schaftkeet draait goed
  - verzoek aan DAAD nieuwe versie te ontwerpen
  - 60 (2003), 140, 220, 300
- keuze Alescon aannemerij op te doeken en zich te richten op eigen opdrachten en prefabproductie
  - DAAD wordt erbij gevraagd om bouwpoet inhoud te geven
  - ik haal Wouter (vrij denker) en Loek (professionele vormgeving) erbij
  - imago moet verbeterd, productie efficiënter
  - besloten wordt in te zetten op een familie van producten in de recreatieve sfeer die zich gedragen als gast in de natuur, producten voor gevoelige locaties, evt. tijdelijk
  - het plan voor de hutten voor de Papaver wordt van stal gehaald
- mobile cottage**
- 5% van de markt
- country cottage**
- Country Cottage. mobile cottage, etc...
- na bouw prototypes volgt snelle verkoop en doorontwikkeling
- Alescon bouwt een bedrijfshal in Beilen (om de hoek)
  - Hoeve Boschoord koopt er een voor twee patienten long care
- cahier #05** - we zijn bezig met Boschoord en van Boeyenoord (Zwiggelte) om recreatief wonen aan zorg voor verstandelijk gehandicapten te koppelen
- Lighthouses**
- cahier #05 "Leisure Landscape"
  - kennis van prefab levert Alescon opdracht uit de markt op: Lighthouses

6 Het verhaal van de productontwikkeling

- Christophe**
- Christophe de Jongh zingt in een koor met Wouter; hij is vader van vijf kinderen waarvan de eerste beginnen met een studie en hij stoort zich aan de hoogte van de kamers.
  - Hij heeft zich als adviseur voor de gemeente bezig gehouden met wonen boven winkels en start met Wouter een initiatief om een studie te doen naar mogelijkheden voor studentenwoningen op bestaande gebouwen.

- DAAD wordt erbij betrokken foto torentje (uitleg 2^e mv) 2 voorstellen: woningen niet stapelen maar naast elkaar op 2^e mv plaatsen en prefabriceren zodat zij snel en op moeilijk bereikbare plekken kunnen worden gebouwd.
- zodra we een ontwerp hebben wordt deze 1:1 gebouwd
- studie tiental potentiële locaties
- Christophe koopt pand Rabenhauptstraat
- ontwerp 'sokkel met kunstwerk' (welstand), geïntegreerd ontwerp
- bouw en verkoop project, woningen snel verkocht (uitzicht) hoewel duur (€ 2.350,- ipv €1.750/m²)
- studieresultaten in cahier #03 (constructie, etc.)
- opdrachtgever kiest voor doorontwikkeling met de Meeuw
- na drie jaar komt opdrachtgever terug; na 75 gesprekken met mogelijke geïnteresseerden is er nog geen vervolgpriject (wie bouwt er voor zijn kind een huis op z'n eigen dak?)
- op dit moment worden opnieuw studies verricht, nu naar projectmatige bouw, bv op na-oorlogse portieketagewoningen (Kroll??)
- dit is een vervolg op een oefening die we eerder deden bovenop de Vrije School aan het Hoornse Diep in Groningen.

7

Het verhaal van de bewoner

- locatie Vrije School bleek locatie 'Intense Stad' een oefening van de gem. Groningen om te kijken of het mogelijk zou zijn het stedelijk gebied met de bouw van 4.000 nieuwe woningen verder te verdichten.
- supervisor Winny Maas, gestapelde programma's
- wij hadden gestapeld programma, maar er zou meer mogen (tot max. 10 bouwlagen)
- het Lighthouse-team besluit een tweede initiatief te nemen: cascowoningen voor mensen met twee rechterhanden, veel tijd en weinig geld (casco €150.000 + afbouw €50.000)
- baken aan de hoofdentree vanaf de snelweg van Groningen met een front gevormd door de persoonlijke invullingen van bewoners/bouwers; een beeld dat in de tijd zal veranderen
- foto torentje jurycommentaar BNA gebouw van het jaar 2006 focust op voorbeeldfunctie project mbt part. opdrachtgeverschap
- kubussen 8x8x8m
- overleg met bouwer om casco werkelijk op €150.000 te krijgen
- naar aanleiding van dit project komen we in aanraking met KUUB, organisatie die collectief particulier opdrachtgeverschap organiseert
- E'zoom, COB10

"De jury acht het winnende project vooral lovenswaardig omdat het zich op voorhand verzet tegen bestaande normen. De verwachting is dan ook dat het project, door zijn onaangepastheid en afwijkende karakter, ook op de langere termijn als een blijvend referentiepunt in de nog prille ontwikkeling van particulier bouwen in ons land zal fungeren."